

Examinarea subiectului dat se află într-o strânsă legătură cu alte probleme importante ce țin de evoluția relațiilor internaționale la mijlocul secolului al XVII-lea, cum ar fi relațiile lui Gheorghe Ștefan cu Republica Nobiliară Polonă, cu Hanatul Crimeii, precum și relațiile lui Bogdan Hmelnițki cu Rusia. De aceea, pentru a înțelege mai bine natura și adevăratul sens al relațiilor moldo-ruse din anul 1654, este necesară și o prezentare mai largă a unor aspecte ce țin de aceste subiecte.

Începând lupta pentru scaunul Țării Moldovei, Gheorghe Ștefan a luat toate măsurile necesare pentru a crea o situație externă favorabilă menținerii sale la putere. Reușind în aprilie 1653 să se instaleze pentru un scurt timp în scaunul de la Iași cu ajutorul principelui Transilvaniei și al domnului Țării Românești, cu care avea deja, după propriile sale cuvinte exprimate într-o scrisoare din 22 iulie 1653 către regele Poloniei Jan Cazimir, „o singură voință și simțire” și chiar erau „legați prin jurământ”¹, Gheorghe Ștefan caută să se asigure și de bunăvoința Porții, trimițând „după aprobare la sultan”².

Dar, în scurt timp, el este alungat din scaunul de la Iași de către cazacii lui Bogdan Hmelnițki, sosiți între timp în ajutorul lui Vasile Lupu. Abia după înfrângerea cazacilor din iulie 1653, noul domn al Moldovei caută o apropiere mai strânsă față de Republica Nobiliară Polonă. Dar el a făcut acest pas doar atunci când s-a convins definitiv că regele polon nu a intervenit în sprijinul fostului domn Vasile Lupu, care, prin căsătoria fiicei sale Maria, era înrudit cu marele hatman Jan Radziwil.

Gheorghe Ștefan își dădea foarte bine seama că bunăvoința regelui Jan Cazimir putea fi obținută doar în schimbul unui serviciu foarte util Republicii, de aceea, în scrisoarea menționată din 22 iulie 1653, domnul Moldovei promite că va depune toate eforturile pentru a dizolva alianța antipolonă a cazacilor și a tătarilor³. În vederea obținerii unui sprijin efectiv din partea lui Jan Cazimir, domnul Moldovei, într-o scrisoare din 26 iulie 1653 adresată regelui, se declara una dintre cele mai devotate persoane regelui și cerea să fie luat sub protecția regală. În același timp, Jan Cazimir era anunțat că, pentru rezolvarea acestei probleme, în Polonia este trimis Ionașcu, pârcălabul Hotinului⁴.

După cum aflăm dintr-o scrisoare din 20 august a lui Gheorghe Ștefan adresată regelui Jan Cazimir, la această dată Ionașcu era deja întors în Moldova și l-a informat pe domn atât despre rezultatele misiunii sale în Polonia, cât și despre faptul că regele i-a trimis ajutor militar. Totuși, după cum reiese din amintita scrisoare a lui Gheorghe Ștefan, polonezii au primit cu rezerve cererea domnului de a fi luat sub protecția regală. De aceea, Gheorghe Ștefan promite regelui că acela nu se va „înșela nicicând de serviciile mele”, dar insistă ca Jan Cazimir să binevoiască să-și arăte „hotărârea”, pentru ca domnul să se folosească de ea⁵.

Între timp, Gheorghe Ștefan primea confirmarea Porții în scaunul țării, eveniment despre care Gheorghe Rakoczy II îl informa într-o scrisoare din 12 august 1653 pe palatinul Paul Palfe⁶. Despre aceasta, la 20 august 1653 Gheorghe Ștefan îl informa și pe marele cancelar al Poloniei⁷. Hotărârea Porții nu era întâmplătoare, dacă ținem cont de înfrângerea cazacilor lui Timofei Hmelnițki la Finta,

¹ I. Corfus, Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone, Secolul al XVII-lea, București, 1983, p. 186.

² Ibidem, p. 181.

³ Ibidem, p. 186.

⁴ Ibidem, p. 189. Vezi și scrisoarea lui Gheorghe Ștefan către marele cancelar al coroanei Ștefan Koryczynski, în care roagă ca acesta să-i „câștige buna dispoziție” a regelui și să fie crezut solul Ionașcu (Ibidem, p. 190).

⁵ Ibidem, p. 191.

⁶ A. Veress, Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, vol. X, București, 1938, p. 268.

⁷ I. Corfus, op. cit., p. 193.

și, ca urmare, de atitudinea nici pe departe amicală a lui Bogdan Hmelnițki față de Vasile Lupu⁸. În același timp, hotărârea sultanului putea fi grăbită și de promisiunea domnului Moldovei de a plăti Porții 250 000 de cervoneți de aur⁹.

Profitând de atitudinea binevoitoare a Porții, Gheorghe Ștefan continuă dialogul politico-diplomatic cu Polonia, promițând într-o scrisoare de la 31 august 1653 că, imediat ce va ocupa Suceava, unde se aflau cazacii în frunte cu Timofei Hmelnițki, va trimite polonilor ajutorul militar solicitat în Ucraina pentru a lupta împotriva cazacilor. Promisiunea era condiționată însă de intervenția regelui polon pe lângă principele Gheorghe Rakoczy II și Matei Basarab ca ei, „**rămânând în această alianță de arme** (subl. – *I.E.*)”, să trimită în Ucraina oștile care sunt în Moldova¹⁰. Așadar, Gheorghe Ștefan intenționa ca toate forțele implicate în aplanarea conflictului din Moldova să continue operațiile militare împotriva cazacilor, acum însă, în sprijinul Poloniei. Cu alte cuvinte, el promova ideea unei alianțe militare a Moldovei, Țării Românești, Transilvaniei și Poloniei.

În scrisoarea amintită, domnul Moldovei îl mai informează pe rege că hanul Crimeii înclină spre pace cu Polonia, „dacă ar fi provocat la aceasta”¹¹. Gheorghe Ștefan propune lui Jan Cazimir serviciile sale, solicitând în acest sens o declarație oficială de la rege, pentru a avea posibilitatea să-i înștiințeze pe tătari despre intențiile pașnice ale Poloniei, acest pas al regelui fiind, în aprecierea domnului Moldovei, „comod întregii creștinătăți”¹².

Împușcarea lui Timofei Hmelnițki în timpul asediului Sucevei și înlăturarea cazacilor din cetate în septembrie 1653¹³ au plasat raporturile lui Gheorghe Ștefan cu Jan Cazimir într-o nouă fază. Polonezii insistă ca Gheorghe Ștefan să trimită ajutor armat în lupta împotriva cazacilor și, în acest scop, la domnul Moldovei, înainte de 12 octombrie vine solul polon Jaskolvski¹⁴. Ceva mai târziu, pe 19 octombrie 1653, Gheorghe Ștefan îl anunță pe Jan Cazimir că a trimis în ajutor polonezilor 1000 de oșteni în frunte cu Ionașcu, pârcălabul Hotinului¹⁵.

În același timp, domnul Moldovei continuă să informeze Polonia despre intențiile tătarilor care oscilau, în dependență de situație, între pace și ostilități militare împotriva Poloniei, Gheorghe Ștefan recomandând polonilor sau să încheie pace cu ei, sau să-i zdrobească¹⁶. O situație intermediară, în opinia domnului Moldovei, nu putea exista. După cum se știe, ultima variantă propusă de Gheorghe Ștefan nu le-a reușit polonilor. Fiind într-o situație destul de dificilă, pe 5/15 decembrie 1653, Polonia încheie la Zwanix armistițiul de pace cu tătarii¹⁷.

Moartea lui Timofei Hmelnițki la Suceava a situat și raporturile lui Gheorghe Ștefan cu Bogdan Hmelnițki într-o nouă fază, apreciată de domnul Moldovei ca fiind foarte ostilă. Situația devenind destul de complicată, domnul Moldovei primul face încercarea de a normaliza relațiile cu hatmanul ucrainean. Despre aceasta se cunoaște din informațiile oferite de grecii M.Constantinov și Iu. Volodimir, care au sosit la Moscova la sfârșitul lunii februarie 1654. Aici ar fi de menționat faptul că actualmente nu există posibilitatea de a depista numele autentice ale grecilor sosiți la Moscova, de aceea am păstrat forma fixată în actele cercetate. Timpul nu a păstrat toate filele pe

⁸ Atitudinea exprimată de Gheorghe Rakoczy II într-o scrisoare din 12 august 1653 către palatinul Paul Polfi și care, probabil, a ajuns și la Poartă (A. Veress, op. cit., p. 268).

⁹ ACSAVR (Arhiva Centrală de Stat a Actelor Vechi din Rusia), F. 52, R. 1654, D. 7, f. 3.

¹⁰ I. Corfus, op. cit., p. 194.

¹¹ Ibidem, p. 195.

¹² Informațiile se mai conțin și într-o scrisoare a lui Gheorghe Ștefan către marele cancelar de coroană Ștefan Koryczynski. În afară de acestea, domnul Moldovei mai cerea pedestrași germani, pulbere și un artificier, necesar pentru cucerirea Sucevei (Ibidem, pp. 196-197).

¹³ Detalii vezi în scrisoarea lui Gheorghe Ștefan către Șt. Karyczynski din 18 septembrie 1653 (Ibidem, pp. 207-209).

¹⁴ Vezi scrisoarea lui Gheorghe Ștefan către Jan Cazimir din 12 octombrie 1653 (Ibidem, p. 210).

¹⁵ Ibidem, p. 213.

¹⁶ Ibidem, p. 118. Scrisoarea lui Gheorghe Ștefan către Ștefan Karyczynski din 18 noiembrie 1653.

¹⁷ История Украинской ССР, Киев, 1983, том 3, с. 58.

care a fost fixată această informație la Departamentul solilor, însă, din acelea care au ajuns până la noi, deslușim destul de clar că în orașul de frontieră Rașcov au sosit (susnumiții greci nu comunică exact nici timpul sosirii, nici numele solilor – *I.E.*) solii lui Gheorghe Ștefan. Ei au adus cadouri sotnicului din Rașcov și l-au rugat să-i transmită lui Bogdan Hmelnițki o scrisoare de la Gheorghe Ștefan. Aceiași greci informau că scrisoarea domnului Moldovei adresată hatmanului Ucrainei conținea propunerea ca Bogdan Hmelnițki „să fie cu el (cu Gheorghe Ștefan – *I.E.*) în pace”. Conform informațiilor furnizate de sus-numiții greci, la început Bogdan Hmelnițki „s-a supărat pentru aceea că ei (cazacia din Rașcov – *I.E.*) au luat scrisoarea de la moldoveni” și nu s-a arătat din locuința sa timp de trei zile, apoi a trimis „la Ștefan voievod, de asemenea, cu o scrisoare”¹⁸. Fără îndoială, domnul Moldovei i-a comunicat hatmanului știrea despre moartea fiului său la Suceava, ceea ce a și provocat un asemenea comportament al hatmanului ucrainean.

Dar, în situația creată, Bogdan Hmelnițki a fost nevoit să țină cont de noile realități politice din Moldova. Pentru hatmanul ucrainean era foarte important ca Țara Moldovei să nu-i fie ostilă și ca noul domn Gheorghe Ștefan să nu devină un aliat fidel al Poloniei¹⁹. De aceea, Bogdan Hmelnițki răspunde la scrisoarea domnului Moldovei. După toate probabilitățile, răspunsul hatmanului este scrisoarea către Gheorghe Ștefan de la sfârșitul lunii septembrie 1653. În scrisoare se propunea ca să fie păstrate prietenia și relațiile de bună vecinătate între cele două părți, în pofida faptului că în acest timp la Suceava a murit fiul său²⁰. Probabil, acest schimb de scrisori dintre domnul Moldovei și hatman a adus la aceea că detașamentele cazacilor din Suceava au primit dreptul de a pleca nestingheriți în Ucraina, ducând cu ei corpul neînsuflețit al lui Timofei Hmelnițki²¹. Așadar, moartea fiului său Timofei a temperat intențiile hatmanului ucrainean de a-l restabili pe Vasile Lupu în scaunul de la Iași, ceea ce denotă că interesele lui în Moldova erau direct legate doar de fiul său. Acum, când el nu mai era în viață, devenise limpede că politica moldovenească a lui Bogdan Hmelnițki eșuase și el s-a văzut nevoit să se acomodeze noilor circumstanțe.

Între timp, se îmbunătățesc raporturile polono-tătare. La 5 decembrie 1653, a fost semnat un nou armistițiu polono-tatar, negocierile dintre cele două părți continuând și ulterior. Fără îndoială, situația generală era cunoscută și de către Bogdan Hmelnițki, de aceea, în fața primejdiei tătaro-polone, el este impus de situație să promoveze mai insistent orientarea spre Rusia, la care el se adresase și anterior.

Armistițiul polono-tătar, amintit mai sus, a fost consolidat la 10 ianuarie 1654 de o alianță verbală a acestor două părți, alianță care prevedea o nouă campanie împotriva Rusiei, campanie în care urmau să fie atrași și cazacii²².

Desigur, înțelegerea era un succes al diplomației poloneze, dar, practic, ea nu mai putea avea careva consecințe reale, fiindcă cu două zile mai înainte, la 8 ianuarie 1654, Rada de la Pereiaslav a luat hotărârea privind intrarea lui Bogdan Hmelnițki și a întregii Oști Zaporojene „sub mână înaltă” a țarului Alexei Mihailovici. Acest eveniment a conferit anului 1654 o importanță aparte, el semnificând atât o nouă regrupare a forțelor politico-militare ale statelor implicate, cât și o situație nouă în evoluția raporturilor internaționale din Europa Centrală, cu repercursiuni și asupra politicii statelor din Europa de Sud-Est.

În urma actului de la Pereiaslav și, ulterior, a înțelegerilor din martie 1654 de la Moscova, un imens teritoriu, locuit în temei de cazaci, aflat sub controlul politic al Republicii Polone, se desprinde de aceasta, dar întrebarea-cheie este dacă aceste teritorii, din punct de vedere juridic, trec

¹⁸ ACSAVR, F. 52, R. 1, 1654, D. 7, f. 6-7.

¹⁹ În toamna anului 1653, se răspândise zvonul că Gheorghe Ștefan s-ar fi supus regelui polon (vezi I. Corfus, op. cit., p. 211).

²⁰ Документи Богдана Хмельницкого, Киев, 1961, с. 305-306. Vezi și opinia lui P. Zahariuc privind scrisoarea dată în: Petronel Zahariuc, Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658), Iași, 2003, p. 203.

²¹ История Украинской ССР, том 3, с. 58.

²² Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологической комиссией, Том 10 (Дополнение к т. 3), СПб., 1878, с. 233-234.

sub controlul politic al Moscovei sau rămân în continuare numai sub controlul politic al lui Bogdan Hmelnițki, Rusiei revenindu-i doar un drept de protecție, fără dreptul de a se amesteca în problemele de ordin intern și extern ale Ucrainei și, de asemenea, fără dreptul de a cere integrarea Ucrainei în sistemul politic, economic și militar al Rusiei.

Actualmente, un răspuns definitiv la problema dată nu poate fi dat, deoarece originalul actului din 8 ianuarie 1654 nu este cunoscut, fie că nu s-a păstrat, fie că nu este încă descoperit, iar înțelegerile din martie sunt apreciate extrem de contradictoriu de istorici. În acest context, evaluarea exactă a statutului politico-juridic al Ucrainei în raport cu Rusia este foarte dificilă. De fapt, nici atunci la mijlocul secolului al XVII-lea actele cu pricina nu au fost cunoscute de prea multă lume, ceea ce a generat, încă de atunci, aprecieri controversate. O parte din aceste aprecieri le găsim într-un prestigios volum de documente publicat recent la Moscova (*Русская и украинская дипломатия в международных отношениях в Европе середины XVII в.*, М., 2007)²³.

Spre exemplu, în scrisoarea lui Carl Gustav din 24 ianuarie 1656 adresată solului său G. Bielke, aflat pentru negocieri la Moscova, regele Suediei îi aprecia pe cazaci „ca pe un stat deosebit”, dar nu independent, recunoscându-i pe aceștia doar în limitele **confederației** în care ei au intrat cu țarul²⁴. Așadar, regele suedez considera că la 1654, între Rusia și Ucraina s-a stabilit o **confederație**.

Desigur, este important să știm ce se înțelegea prin termenul **confederație** în Europa Occidentală a secolului al XVII-lea? Un răspuns la această întrebare îl aflăm din opera umanistului englez William Penn din anul 1693, fragmentele respective privind **confederația** fiind publicate în traducere în limba rusă încă în anul 1968²⁵. Conform autorului englez, termenii **ligă**, **confederație** și **alianță** reflectă una și aceeași esență²⁶. Răspunzând eventualilor oponenți ai planului său, care susțineau că prin formarea **ligii** sau **confederației** europene suveranii statelor respective ar pierde suveranitatea lor, William Penn considera că această opinie este eronată, fiindcă acești suverani rămân la ei acasă tot atât de suverani, cum au fost întotdeauna și că nu se diminuează cu nimic nici puterea lor asupra poporului lor, nici impozitele obișnuite pe care ei le primesc de la supuși, și conchide: „Așadar, statele continuă să rămână suverane... doar că acum niciunul dintre ele nu are prioritate în fața altuia”²⁷.

Solul suedez G. Bielke, în martie 1656, prezenta în felul următor poziția regelui său privind statutul cazacilor: „Măria Sa regele a avut întotdeauna față de cazaci o atitudine ca față de un popor liber care, numai temporar, s-a împăcat și a încheiat înțelegere cu Măria Sa țarul”²⁸.

Pentru principele transilvănean Gheorghe Rakoczy II statutul juridic internațional al cazacilor, de asemenea, nu era destul de clar. În iunie 1656, principele îi trimitea la Moscova pe solii G. Racz și D. Tövssi, care, printre altele, urmau să precizeze și statutul politico-juridic al cazacilor așa cum îl înțelegeau la Moscova: „Cazacii sunt considerați supuși sau aliați?”²⁹. Răspunsul țarului Alexei Mihailovici dat solilor sosiți din Transilvania a fost că Bogdan Hmelnițki și Oastea Zaporojeană cu orașele și locurile „s-a dat în supușenie veșnică”³⁰.

Un alt sol al lui Gheorghe Rakoczy II, Fr. Sebesi, aflat la Cighirin în primăvara anului 1657, nota în *Agenda* sa informația despre sosirea în localitate a unei solii din Rusia, solie care a cerut de la hatman ruperea alianței cu Transilvania și organizarea unei expediții împotriva Moldovei și Țării Românești, cucerirea Transilvaniei și continuarea operațiilor militare împotriva Poloniei, cereri

²³ Русская и украинская дипломатия в международных отношениях в Европе середины XVII в., Москва, 2007.

²⁴ Русская и украинская дипломатия, с. 80-83.

²⁵ Трактаты о вечном мире, Москва, 1968.

²⁶ Ibidem, с. 95.

²⁷ Ibidem, с. 95-97.

²⁸ Русская и украинская дипломатия, с. 106.

²⁹ Ibidem, с. 347.

³⁰ Русская и украинская дипломатия в международных отношениях в Европе середины XVII в., Москва, 2007, с. 353.

care, conform sursei date, au fost respinse categoric de către Bogdan Hmelnițki. Solul transilvănean numit fixează în *Agenda* sa și aprecierea făcută de către pisarul Ivan Vâgovski a statutului hatmanului Bogdan Hmelnițki, comparativ cu statutul țarului. Așa cum „țarul este țar în statul său, afirma Ivan Vâgovski, așa și hatmanul este același rege sau cneaz în țara sa”³¹. Fraza, credem, nu necesită niciun comentariu, ea reflectă destul de limpede viziunea elitei politice a cazacilor asupra esenței statutului politico-juridic al Ucrainei atât în raport față de Rusia, cât și, în general, cum se vedeau ei pe harta politică a Europei, conform actului adoptat de cazaci la Pereiaslav în ianuarie 1654 și înțelegerilor de la Moscova.

În sfârșit, dispunem și de opinia hanului tătarilor Muhammed Girey IV, expusă într-o scrisoare adresată țarului pe 23 mai 1658. Hanul își manifestă nemulțumirea față de faptul că țarul se întitulează stăpân al „Apusului și Răsăritului”, dar și al „cazacilor nipreni”. În opinia hanului, „acei cazaci nipreni sunt un stat aparte”, care au refuzat să rămână în supușenia regelui polon, cum au fost un timp îndelungat. „Cazacii nu se încredințează pe sine nimănui, au tendința să-și țină singuri statul lor”³².

Sursele invocate mai sus atestă, pe de o parte, opinia cazacilor, care considerau statutul juridic al țării lor, Ucraina, echivalent cu statutul Rusiei, opinie care corespundea și conceptului european de **confederație** recunoscut atunci, iar pe de altă parte, opinia Moscovei, care îi vedea pe cazaci în calitate de supuși, cu posibilitatea de a promova în rândurile lor propria politică.

Am insistat special asupra „epizodului ucrainean” din motivul că în primăvara anului 1654, atunci când solul Ioan Grigore, trimis de Gheorghe Ștefan, se afla deja la Moscova, el cerea ca Moldova să fie primită „sub mână înaltă” a țarului, cu aceleași drepturi „ca și hatmanul Bogdan Hmelnițki și toată Oastea Zaporojejană”. Dar despre această solie urmează să ne expunem ceva mai jos.

Sursele documentare prezintă o anumită imagine privind reacția lui Gheorghe Ștefan la știrea trecerii cazacilor „sub mână înaltă” a țarului Rusiei, domnul Moldovei manifestând și dușmănie, dar și teamă. Conform unor surse, el a încercat să împiedice relațiile comerciale cu Rusia, dar a renunțat în scurt timp la această măsură³³.

Negustorul grec S. Ivanov, care s-a aflat în Moldova în luna februarie – începutul lunii martie 1654, informa Departamentul solilor că Gheorghe Ștefan, aflând despre actul de la Pereiaslav, se pregătea să fugă în Țara Ungurească (Transilvania – *I.E.*)³⁴. Aceasta nu s-a întâmplat însă, relata mai departe negustorul grec, fiindcă în același timp, în Moldova se afla pelerinul rus Arsenie Suhanov, care, în timpul convorbirilor cu Gheorghe Ștefan, a reușit să-l convingă pe domn că „de la Măria Sa țarul de nimic să nu se teamă și în Țara Ungurească (Transilvania – *I.E.*) să nu plece”³⁵.

Într-adevăr, Arsenie Suhanov, despre care amintește negustorul grec S. Ivanov, a sosit la Iași pe 4 februarie 1654³⁶. Relatării pelerinului rus nu s-au păstrat în întregime în arhiva Departamentului solilor de la Moscova. Din una din cele păstrate aflăm că Arsenie Suhanov a făcut o bună recomandare lui Gheorghe Ștefan țarului, afirmând că acesta este mai amabil decât fostul domn Vasile Lupu, că el ar fi bucuros să slujească țarului³⁷ și că „nutresc o mare bucurie toți, nu numai voievodul și boierii săi, ci și sătenii, că s-au închinat cazacii în fața înaltei tale mâini împărătești”³⁸. Din relatarea lui A. Suhanov mai aflăm că Gheorghe Ștefan l-a rugat pe pelerinul rus

³¹ Ibidem, c. 361.

³² Ibidem, c. 471-473.

³³ Despre aceasta informa Departamentul solilor grecul I. Mikolaev, sosit la Moscova la începutul lunii iunie 1654 (ACSAVR, F. 52, R. 1, 1654, D. 14, f. 5; F. 229, R. 4 (1), 1654, D. 13, f. 235; Акты ЮЗР, том 8, с. 379).

³⁴ ACSAVR, F. 52, R. 1, 1654, D. 14, f. 14.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem, F. 52, R. 1, 1654, f. 1; С. Белокуров, Арсений Суханов, Москва, 1891, с. 336.

³⁷ ACSAVR, F. 52, R. 1, 1654, D. 9, f. 1.

³⁸ С. Белокуров, op. cit., с. 337.

să informeze Moscova despre un sol al domnului Moldovei, care ulterior va fi trimis la Moscova cu scrisorile lui A. Suhanov, pentru ca solul moldovean să poată trece liber prin țara cazacilor³⁹.

Negustorul grec S. Ivanov descrie de asemenea atitudinea populației din țările române referitor la închinarea cazacilor față de Rusia: „În Țara Muntenească și Moldovenească, fel de fel de oameni nu vor ca voievozii lor să ajute regele polon, deoarece, cum au auzit ei, cazacii zaporojeni s-au închinat sub mâna înaltă a țarului, așa și ei s-au bucurat toți și doresc să fie sub mâna înaltă a Măriei Sale”⁴⁰.

E posibil ca actul de la Pereiaslav să fi avut un răsunet larg în țările române, dar nu putem exclude nici posibilitatea ca relatările date să fie subiective, anunțate Moscovei, pentru ca respectivele persoane să beneficieze, cum se obișnuia în asemenea cazuri, de anumite favoruri, mai ales în cazurile când se transmitea o informație plăcută urechilor țarului.

Situația din Ucraina, desigur, a influențat și politica externă a domnului Moldovei. Din informația lui S. Bogdanovici și P. Teterea, trimiși de Bogdan Hmelnițki pe 17 februarie 1654 soli la Moscova, aflăm că deja la această dată domnul Moldovei și principele Transilvaniei, „aflând că hatmanul a trecut sub mâna înaltă a țarului, i-au scris (hatmanului – I.E.) ca el să fie cu el în prietenie, iar ei, cu el, cu hatmanul și cu Oastea Zaporojeană, în prietenie și dragoste să fie”⁴¹.

Evident, în noile circumstanțe, teama față de Bogdan Hmelnițki s-a accentuat, de aceea chemarea lui Gheorghe Ștefan ca acesta să mențină relații pașnice cu Moldova și Transilvania este una firească.

În condițiile în care Ucraina a trecut „sub mâna înaltă” a țarului, „echilibrul de forțe” în această parte a Europei a fost destabilizat și Republica Polonă începe să-și caute mai activ aliați pentru a restabili situația. Jan Cazimir spera să formeze o coaliție antirusă la care să fie atrase Imperiul Otoman, Crimeea, Moldova, Țara Românească și Transilvania. În acest scop, la scurt timp după hotărârea Radei de la Pereiaslav, tot în luna ianuarie 1654, spre Istanbul, cu trecere prin Moldova, s-a îndreptat solul polon Nicolae Bieganowski. În jurul datei de 11 februarie, solul polon era la Iași și, în convorbirea cu domnul Moldovei, a solicitat sprijin militar⁴². Conform informațiilor deținute de Gheorghe Ștefan, scopul soliei lui Bieganowski era “reținerea hoardei” de la acțiuni antipolone⁴³.

Știrea despre plecarea solului polon spre Poartă ajunge și în Ucraina. Pe 25 februarie 1654, pisarul Ivan Vâgovski îl informa pe țarul Alexei Mihailovici despre faptul că Bieganowski a plecat în Turcia pentru a obține ajutor din partea hanului Crimeii. Solul polon trebuia să primească consimțământul Porții ca domnul Moldovei să păstreze “buna vecinătate și stima prietenească față de Polonia”⁴⁴. În concepția polonilor, aceasta însemna consimțământul tacit al Porții ca domnul Moldovei să acorde ajutor regelui în lupta împotriva Ucrainei și Rusiei. Pentru a-i convinge și pe turci să acorde ajutor Republicii Polone, Bieganowski, pe de o parte, încearcă să-i alerteze, declarând că oastea ruso-ucraineană va începe în curând lupta împotriva Imperiului Otoman, pe de altă parte, încerca să-i cumpere, făgăduind Porții un tribut de 150 000 de zloți anual⁴⁵.

Materialul documentar cunoscut până acum nu lasă să se creeze impresia despre o orientare externă exclusiv prorusă a domnului Moldovei Gheorghe Ștefan, care, conform istoriografiei

³⁹ ACSAVR, F. 52, R. 1, 1654, D. 9, f. 2.

⁴⁰ Ibidem, D. 14, f. 9. Vezi și opinia lui Petronel Zahariuc privind interpretarea pasajului dat în: Petronel Zahariuc, op. cit., p. 202.

⁴¹ А. Вигельман, Летописное повествование о Малой России и ея народа и Козаках вообще, Москва, 1847, с. 193. Știrea este confirmată și de o scrisoare a lui I. Vâgovski către stolnicul F. Polteev (vezi Акты ЮЗР, Том 10, с. 344).

⁴² Vezi scrisoarea lui Gheorghe Ștefan către Stanislav Potocki din 25 februarie 1654, în care se afirma că solul polon N. Bieganowski plecase din Iași de două săptămâni (vezi I. Corfus, op. cit., p. 222).

⁴³ Ibidem, p. 223.

⁴⁴ E. Hurmuzaki, Fragmente din istoria românilor, III, București, 1900, p. 260.

⁴⁵ ACSAVR, F. 229, R. 1, 1654, D. B., f. 231.

sovietice, ar fi căutat să elibereze țara sa de sub „jugul otomanilor” doar cu ajutorul Rusiei. Politica lui Gheorghe Ștefan era foarte prudentă, el negocia cu toți vecinii săi și, atunci când era cazul, el își exprima adevărata sa atitudine față de Moscova.

Spre exemplu, domnul Moldovei caută să-l asigure pe regele Poloniei de prietenia sa, informându-l, la 14 februarie 1654, despre un reprezentant al țarului care venise la Rașcov, anunțându-i pe cazaci că Bogdan Hmelnițki a devenit vasalul Moscovei. Gheorghe Ștefan îl avertizează pe Jan Cazimir că „acei dușmani (țarul și cazacii – *I.E.*)” intenționează să năvălească asupra Poloniei, domnul Moldovei căutând să-l convingă pe rege de sinceritatea sa față de Coroană⁴⁶.

Urmându-și jocul diplomatic, după 18 februarie 1654, Gheorghe Ștefan trimite la Moscova pe solul său, Ioan Grigore, însoțit o parte din drum de boierul Stroiescu, care, ulterior, la porunca domnului, se întoarce înapoi⁴⁷. Sosind pe 1 aprilie în capitala Rusiei, Ioan Grigore comunica verbal la Departamentul solilor dorința domnului Moldovei de a intra cu țara sa „sub mână înaltă” a țarului, dar cu drepturi similare cu ale Ucrainei, așa „ca și hatmanul Bogdan Hmelnițki și întreaga Oaste Zaporojeacă”. Ioan Grigore a fost întrebat și despre relațiile Moldovei cu Republica Polonă, la care solul a răspuns că domnul moldovean se află în relații de prietenie cu regele polon, dar a negat trimiterea de solii în Polonia⁴⁸.

Raporturile lui Gheorghe Ștefan cu tătarii, de asemenea, erau pașnice. O știre anonimă din noiembrie 1653 anunța că la domnul Moldovei au venit soli tătari de la han „cu urare de bună vecinătate, de fericită domnie și cu oferirea bunăvoinței și prieteniei sale”⁴⁹. Această atitudine a hanului i-a permis domnului Moldovei să intervină mai activ în negocierile polono-tătare. Dintr-o scrisoare a lui Gheorghe Ștefan către Stanislav Potocki, din 25 februarie 1654, aflăm că un sol al domnului era încă în Crimeea, insistând ca și polonii să trimită un sol la han, urmărind să-i rupă pe tătari „de prietenia și de liga țărănească”⁵⁰, cum era apreciată alianța lui Bogdan Hmelnițki cu tătarii.

Deci, către luna martie 1654 putem evidenția o politică externă foarte clară promovată de Gheorghe Ștefan, a cărei esență consta în menținerea unui climat favorabil în relațiile cu vecinii influenți, prin cereri de protecție Poloniei sau Rusiei, prin declarații repetate de prietenie cazacilor și tătarilor.

În luna martie 1654, se conturează primele regroupări de forțe menite să refacă “echilibrul de forțe” în această parte a Europei. Conform unor surse, nu înainte de luna martie 1654, între hanul Crimeii și regele Poloniei a fost încheiat un tratat conform căruia hanul se obliga să acorde ajutor regelui în lupta împotriva Rusiei. Acest tratat obliga Moldova, Țara Românească și Transilvania să trimită ajutor regelui în lupta împotriva Moscovei⁵¹. Informația despre încheierea acestui tratat ajungea la sfârșitul lunii martie și la Moscova⁵². Tot în martie 1654, spre Crimeea se îndrepta un înalt sol polonez, M. Jaskolski, care urma să obțină de la han menținerea prieteniei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania, țări apreciate ca fiind în relații amicale cu Polonia⁵³.

Rusia, satisfăcută de modificarea „echilibrului de forțe” în favoarea ei, depunea eforturi

⁴⁶ I. Corfus, op. cit., p. 220. Ceva mai târziu, pe 25 februarie 1654, Gheorghe Ștefan îl asigură pe Stanislav Potocki că va trimite polonilor un ajutor de 1300 de mercenari, dublându-l ulterior (Ibidem, p. 222-223).

⁴⁷ ACSAVR, F. 68, R. 1, 1654, D. 2, f. 5-6.

⁴⁸ Ibidem, f. 6, 11-12, 14.

⁴⁹ I. Corfus, op. cit., p. 214.

⁵⁰ Ibidem, p. 223.

⁵¹ Документы об освободительной войне украинского народа 1648-1654 гг., Киев, 1965, с. 723.

⁵² ACSAVR, F. 52, R. 1, 1654, D. 13, f. 5.

⁵³ I. Corfus, op. cit., p. 228.

pentru a preîntâmpina pericolul formării unei coaliții antiruse sub egida Poloniei⁵⁴. Cu acest scop, la 8 februarie 1654⁵⁵, țarul Alexei Mihailovici l-a trimis în Moldova și Țara Românească pe reprezentantul său Gavriil Samarin, care sosește la Iași la sfârșitul lunii martie. El a adus domnului Moldovei o scrisoare a țarului, de la 7 martie 1654, și „mila Măriei Sale”, în sumă de 500 de ruble⁵⁶. În scrisoare se conținea știrea despre intrarea Ucrainei „sub mâna înaltă” a țarului, se propunea o colaborare în ce privește schimbul de informații și se exprima dorința ca domnul Moldovei să nu acorde niciun ajutor Poloniei în războiul împotriva Rusiei⁵⁷.

Detalii mai amănunțite referitoare la tratativele lui G. Samarin cu Gheorghe Ștefan aflăm din raportul diacului de la Departamentul solilor, Tomila Perfiriev, raportul soliei lui G. Samarin nefiind cunoscut până în prezent. G. Samarin, întorcându-se din Moldova, s-a întâlnit cu T. Perfiriev și i-a comunicat acestuia unele amănunte ale soliei sale, amănunte pe care ultimul le-a inclus în raportul său. Aflăm deci că, inițial, G. Samarin a fost primit foarte bine de Gheorghe Ștefan. G. Samarin informa că domnul Moldovei „i-a făgăduit lui, lui Gavriil, singur, cu jurământ, închinându-se la icoane tot timpul, că dorește să fie cu toată stăpânirea sa sub înalta mână domnească a Măriei Sale împărătești...”. Dar G. Samarin a găsit de cuviință să sublinieze că acele cuvinte de „jurământ au fost nestatornice”⁵⁸. Mai jos vor fi arătate motivele acestei afirmații.

La 30 martie 1654, domnul Moldovei se adresa cu o scrisoare țarului Alexei Mihailovici, în care menționa că, din cauza turcilor și tătarilor, situația țării este foarte grea și suntem nevoiți, sublinia el, „să ne putem căuta de necazurile și de sărăcia noastră, iar nu să mai dăm cuiva ajutor”⁵⁹. Domnul Moldovei nu era sincer în afirmațiile sale⁶⁰ și G. Samarin i-a amintit despre moldovenii aflați în oastea leșilor⁶¹.

Totuși, negocierile cu G. Samarin au modificat raporturile lui Gheorghe Ștefan cu Polonia. În orice caz, tot pe 30 martie 1654, domnul Moldovei se adresa lui Stanislav Potocki cu o scrisoare în care îl anunța că a poruncit „din pricina bănuielii < tătarilor > retragerea armașului său de la Nistru”⁶². Motivul indicat nu pare real. Mai posibil este ca pasul să fi fost făcut în urma convorbirilor cu solul rus, cu atât mai mult că ulterior, pe 23 aprilie 1654, domnul Moldovei, într-o nouă scrisoare adresată aceluiași St. Potocki, cerea permisiunea ca trupele sale să se întoarcă acasă, invocând faptul că armata rusă s-a unit cu cazacii și tătarii nogai⁶³. În aceeași scrisoare, Gheorghe Ștefan îl anunța pe St. Potocki despre sosirea lui G. Samarin la Iași, sol care urmărea scopul „să ne îmboldească (pe

⁵⁴ Tot în legătură cu acest scop al Rusiei ar putea fi pusă și solia dvoreanului (curteanului) I. Baklanovski și a diacului I. Mihailov, trimisă de țarul Alexei Mihailovici la împăratul Ferdinand III. În scrisoarea țarului din 17 mai 1654 adresată împăratului se menționează dorința țarului să fie în „prietenie frățească” cu Ferdinand III, dar se cerea ca împăratul „să nu-i ajute pe polonezi” (ACSAVR, F. 32, R. 1, 1654-1655, D. 10, f. 5-12). Un interes deosebit prezintă și instrucțiunile date lui I. Baklanovski. Dacă el va fi întrebat despre atitudinea Rusiei față de războiul antiotoman împreună cu Papa, regii Spaniei, Franței, împăratul Austriei, el să răspundă că țarul Rusiei „vrea ca toți marii suverani creștini să fie între ei în dragoste și unire, și să stea împotriva busurmanilor toți ca unul...” dar el, solul, nu are asemenea înputerniciri, ci, solicita el, toți suveranii creștini să trimită solii la țar (Ibidem, f. 86 verso-88). De asemenea, dacă solul va fi întrebat despre raporturile Rusiei cu alte state, inclusiv cu Turcia, el să răspundă că „țarul cu toți marii suverani, creștini și busurmani, se află în prietenie și dragoste” (Ibidem, f. 102-102 verso).

⁵⁵ ACSAVR, F. 68, R. 1, 1654, D. 2, f. 19.

⁵⁶ Ibidem, 1656, D. 2, f. 14.

⁵⁷ Воссоединение Украины с Россией, том 3, М., 1953, с. 545-546.

⁵⁸ Исторические связи народов СССР и Румынии в XV - начале XVIII в. Документы и материалы, II, Москва, 1968, с. 252.

⁵⁹ Ibidem, p. 247.

⁶⁰ Vezi scrisorile lui Gheorghe Ștefan către Stanislav Potocki din 17 și 24 martie 1654, în care informa că trimite în ajutorul polonilor 1200 de oșteni (vezi I. Corfus, op. cit., pp. 227, 231).

⁶¹ Ibidem, p. 251-252.

⁶² Ibidem, p. 232.

⁶³ Ibidem, p. 238. Imediat după această adresare, la 4 mai 1654, detașamentul lui Gheorghe Ștefan a sosit în Moldova (Ibidem, p. 241).

el și pe domnul muntean – *I.E.*) la o oarecare legătură reciprocă, așa cum au stabilit-o cu cazacii”⁶⁴.

După negocierile cu domnul Moldovei, G. Samarin s-a îndreptat spre Țara Românească. Însă solul rus n-a fost primit acolo. La hotar el a fost întâmpinat de munteni, care i-au poruncit să se întoarcă înapoi. De data aceasta, domnul Moldovei l-a întâmpinat foarte rece pe reprezentantul țarului, informându-i despre sosirea lui pe turci, tătari și transilvăneni⁶⁵.

Evident, atitudinea domnului Țării Românești a făcut ca Gheorghe Ștefan să fie mult mai precaut. Deci, tactica diplomatică a lui Gheorghe Ștefan, adaptată la circumstanțe concrete, s-a manifestat cu pregnanță soliei lui G. Samarin.

Ceva mai înainte s-a menționat că Gheorghe Ștefan a trimis la Moscova pe solul Ioan Grigore, care, la 1 aprilie 1654, sosi în capitala Rusiei. Negocierile lui Ioan Grigore au continuat câteva zile, negocieri care sunt prea puțin reflectate de sursele istorice păstrate. La 13 aprilie, el părăsea Moscova cu o scrisoare a țarului de la 4 aprilie. Referitor la primirea Moldovei „sub mâna înaltă” a țarului, în scrisoarea lui Alexei Mihailovici se spunea: „Te miluim, te lăudăm cu bunăvoință și sub înalta noastră mână a Măriei noastre împărătești, pe tine, Ștefan, voievod și stăpânitor al Țării Moldovei, și toată Țara Moldovei orânduim și fiți primiți”⁶⁶.

Bazându-se pe această scrisoare, mai mulți istorici sovietici, printre care I. Ceban⁶⁷, V.M. Senkevici⁶⁸ și E.M. Russev⁶⁹, considerau că țarul rus a primit Moldova în supușenia rusă, văzând, de fapt, în aceasta includerea Moldovei în componența statului rus. Acesta este mitul creat de istoriografia sovietică, de la care se cerea să se demonstreze cu argumente vechimea intrării Moldovei în componența Rusiei.

Studierea surselor ne-a condus la concluzia că răspunsul țarului este doar un acord principial de a primi Moldova „sub mâna înaltă” a țarului. Astfel, în continuare, în textul scrisorii sunt șterse cuvintele unde se spunea că pentru a rezolva complet problema, este necesar de a trimite de la Moscova soli, care să indice concret condițiile în care Țara Moldovei dorește să intre “sub mâna înaltă” a țarului Rusiei⁷⁰. Aceste cuvinte însă nu au fost scrise în varianta definitivă a scrisorii către Gheorghe Ștefan. Asemenea prudență era justificată de motive destul de temeinice.

În primul rând, atenționăm asupra unei informații relatate la Departamentul solilor de către grecul S. Ivanov. Acesta a locuit un timp în Moldova și, la 6 martie 1654, a pornit spre Moscova, unde ajunge la sfârșitul aceleiași luni. El informează Departamentul solilor că Gheorghe Ștefan și-a trimis curierul (*I. Grigore – I.E.*) la Moscova să ceară intrarea în supușenia țarului, după convorbirea cu Arsenie Suhanov, temându-se de o năvălire din partea lui Bogdan Hmelnițki. Dar în Gheorghe Ștefan, menționa numitul grec, nu se poate avea încredere. Chiar dacă și pe viitor va trimite asemenea cereri, el nu trebuie crezut, fiindcă le face din cauza că nu are ajutor din nicio parte și se teme de o năvăală asupra lui⁷¹.

Aceasta, desigur, era situația reală și S. Ivanov a relatat-o Moscovei destul de exact. Pretinsa orientare prorusă, unica orientare politică a lui Gheorghe Ștefan „argumentată” de istoriografia sovietică, în lumina aprecierii acestui contemporan, nu are niciun suport.

În al doilea rând, în timpul când Ioan Grigore se afla la Moscova, acolo a sosit un sol de la Bogdan Hmelnițki, care a comunicat la Departamentul solilor că oastea leșilor și moldovenilor a

⁶⁴ Ibidem, p. 232.

⁶⁵ Исторические связи, II, с. 252.

⁶⁶ Ibidem, p. 249.

⁶⁷ И. Чебан, О взаимоотношениях Молдавии с Московским государством в XV-XVIII вв., în: Вопросы истории, 2, 1945, с. 63.

⁶⁸ В.М. Сенкевич, Исторические связи молдавского народа с великим русским народом, Кишинев, 1947, с. 8.

⁶⁹ История Молдавской ССР, Том 1, Кишинёв, 1965, с. 248.

⁷⁰ Исторические связи, II, с. 249-250.

⁷¹ ACSAVR, F. 52, R. 1, 1654, D. 14, f. 4.

asediat orașul Buș⁷². Această informație nu putea fi desconsiderată la Moscova. Diacul T. Perfiriev, care trebuia să-l însoțească pe Ioan Grigore, urma să clarifice la Bogdan Hmelnițki dacă domnul Moldovei într-adevăr dorește să intre în supușenia rusă⁷³. T. Perfiriev a primit indicația să continue calea spre Moldova numai în cazul în care Bogdan Hmelnițki ar confirma că Gheorghe Ștefan dorește cu adevărat să intre în supușenia Rusiei⁷⁴.

La 13 aprilie 1654, diacul T. Perfiriev și Ioan Grigore părăsesc Moscova și se îndreaptă spre Cighirin⁷⁵. În calea sa, T. Perfiriev se întâlnește cu G. Samarin, care îl informează despre călătoria în Moldova. Relatarea lui G. Samarin a întărit și mai mult neîncrederea lui T. Perfiriev față de intențiile lui Gheorghe Ștefan⁷⁶. Această lipsă de încredere în intențiile domnului Moldovei era confirmată de noi argumente, conținute în relatarea solului S. Savin, trimis de hatmanul Bogdan Hmelnițki în Crimeea și care numai ce se întorsese în Ucraina. S. Savin a comunicat că în timpul aflării sale în Crimeea, domnul Moldovei a trimis hanului o copie a scrisorii țarului, adusă în Moldova de G. Samarin. Gheorghe Ștefan, de asemenea, îl informa pe han despre actul de la Pereiaslav și cerea ca pe viitor tătării să nu acorde ajutor cazacilor⁷⁷. Aceste date nu erau în favoarea continuării negocierilor cu Moscova și demonstau, pe de o parte, politica externă foarte prudentă a lui Gheorghe Ștefan, și pe de altă parte, poziția Moscovei, care nu cunoștea bine situația, de aceea nu solicita încă elaborarea unor condiții exacte, iar misiunea lui T. Perfiriev avea mai mult un caracter de recunoaștere.

De asemenea, este necesar de atenționat asupra terminologiei utilizate de domnul Moldovei în negocierile cu Rusia, care solicita să fie luat sub „mâna înaltă” a țarului, termen care nici pe departe nu reflecta tendința domnului de a intra împreună cu țara sa în componența Rusiei. Același termen era utilizat de Gheorghe Ștefan pentru a reda situația țării în raport cu Imperiul Otoman – „pentru că noi care suntem sub mâna țarului turcesc”⁷⁸, or, domnii Moldovei nu au considerat niciodată că țara lor Moldova este parte componentă a Imperiului Otoman. A fi „sub mâna” cuiva nu era înțeles de domnii Moldovei că țara lor este o parte componentă a statului în fruntea căruia se află suveranul „sub mâna” căruia ei se află sau intenționează să fie. A se afla „sub mâna înaltă”, în conceptul elitei politice moldovenești din epoca medievală, nu însemna altceva decât a se afla sub oblăduirea, sub protecția celui solicitat.

La 12 mai, T. Perfiriev părăsea Ucraina și revenea la Moscova, pe data de 25 mai 1654, cu o scrisoare a lui Bogdan Hmelnițki către țar. Hatmanul îi comunica țarului că el l-a întors pe T. Perfiriev înapoi, justificând decizia sa prin afirmația că dorința lui Gheorghe Ștefan de a intra „sub mâna înaltă” a țarului nu este altceva decât o lingușire; domnul Moldovei, în opinia hatmanului, nu are intenții serioase. Concluzia generală a lui Bogdan Hmelnițki era că Gheorghe Ștefan nici un bine nu dorește pentru Măria sa, țarul⁷⁹. Această atitudine lui Bogdan Hmelnițki a oprit pentru un anumit timp negocierile privitoare la intrarea Moldovei „sub mâna înaltă” a țarului rus. Așadar, și hatmanul ucrainean, în virtutea informațiilor pe care le deținea, în anumite momente, înțelegea adevărata politică promovată de Gheorghe Ștefan față de Rusia, politică departe de a fi apreciată drept „rusofilă”.

Documentele timpului vorbesc că o tactică similară promova Gheorghe Ștefan și față de

⁷² Акты ЮЗР, том 10, с. 561.

⁷³ Ibidem, с. 601.

⁷⁴ Исторические связи, II, с. 390.

⁷⁵ Акты ЮЗР, том 10, с. 578.

⁷⁶ Ibidem, pp. 579-580.

⁷⁷ Ibidem, p. 590.

⁷⁸ Исторические связи, II, с. 248.

⁷⁹ Ibidem, p. 603. Evident, în Moldova se știa că și la Cighirin, și la Moscova se cunoștea faptul că domnul Moldovei acordă ajutor polonilor, de aceea din Iași se trimiteau în capitala Rusiei și scrisori cu un alt conținut. Așa, grecul Isai Ostafiev, într-o scrisoare din 6 martie 1654, adresată lui I. D. Miloslavski caută să-l convingă pe acesta ca să nu se creadă că domnii Moldovei și Munteniei, și, de asemenea, principele Transilvaniei vor acorda ajutor polonilor (ACSAVR, F. 229, R. 4 (1), 1654, D. 13, f. 226).

Polonia. Mai sus s-a arătat că domnul Moldovei, într-o scrisoare către Jan Cazimir de la 14 februarie, a apreciat negativ actul de la Pereiaslav. Într-o altă scrisoare, de la 25 februarie, către hatmanul S. Potocki, Gheorghe Ștefan jura prietenie „pe veci” polonilor și propunea să organizeze o alianță cu tătarii pentru a lupta împotriva „forțelor unite ale rebelului (Bogdan Hmelnițki – I.E.) și Moscovei”⁸⁰. Credem că intenția lui Gheorghe Ștefan de a organiza o asemenea coaliție, în situația în care se afla țara sa, era dictată mai mult de necesitatea menținerii bunăvoinței regelui, decât de acțiuni militare concrete.

Domnul moldovean comunica polonilor anumite informații cu întârziere. Astfel, abia la 30 martie 1654, Gheorghe Ștefan îi scria lui S. Potocki că armașul lui l-a avertizat despre apropierea solului rus G. Samarin de hotarele Moldovei⁸¹. Dar, la această dată, G. Samarin era de acum în Moldova. În aceeași zi, Gheorghe Ștefan îi scria și țarului⁸². Abia la 9 aprilie 1654 domnul Moldovei îi comunica lui S. Potocki conținutul scrisorii țarului adusă de G. Samarin⁸³. Istoricul rus N. Kostomarov considera că domnul Moldovei îi informa pe polonezi despre sosirea lui G. Samarin, fiindcă nu era încrezut în biruința Rusiei în conflictul cu Republica Polonă, explicație care nu poate fi acceptată⁸⁴.

Credem că principalul motiv care l-a determinat pe Gheorghe Ștefan să informeze Republica Polonă, Crimeea și Turcia despre solul rus sosit în Moldova a fost refuzul Țării Românești de a-l primi pe G. Samarin. Gheorghe Ștefan se temea să nu fie învinuit de întreținerea unor relații secrete cu Moscova. Așa s-ar explica faptul că el i-a informat pe poloni numai după ce muntanii au refuzat primirea solului din Rusia.

Concomitent, Gheorghe Ștefan, prin intermediul lui Bieganowski, l-a informat și pe marele vizir despre „intențiile dușmănoase ale Rusiei”, iar pentru o mai mare veridicitate a informației, i-a trimis, în original, scrisoarea primită de la Bogdan Hmelnițki, în care acesta îl invita la o întâlnire secretă⁸⁵. Prin aceasta, Gheorghe Ștefan intenționa să înlăture orice bănuieli ale turcilor referitor la „credința” sa față de Poartă, urmărind scopul de a-și consolida și mai mult pozițiile sale în Moldova. Deși, după cum s-a menționat, când în august 1653 turcii l-au confirmat pe Gheorghe Ștefan în scaunul țării, în Crimeea se mai afla încă fostul domn Vasile Lupu, care, conform unor documente⁸⁶, își făcea planuri în vederea organizării unei noi campanii împotriva lui Gheorghe Ștefan.

Acțiunile menționate ale domnului Moldovei au fost apreciate imediat de către sultan. La începutul lunii mai 1654, turcii au trimis la hanul Crimeii după Vasile Lupu, care a fost adus la Istanbul⁸⁷. Alegerea turcilor a devenit definitivă și poziția lui Gheorghe Ștefan s-a întărit considerabil.

O politică prudentă a dus domnul Moldovei și față de tătarii din Crimeea, însăși politica hanului, după 8 ianuarie 1654, fiind duplicitară. Pe de o parte, Bahcisaraiul promitea polonezilor că vor lupta împreună împotriva Rusiei, pe de alta parte, hanul îl asigura pe Bogdan Hmelnițki că va fi, ca și mai înainte, în „alianță și prietenie” cu Oastea Zaporojeană⁸⁸.

Sursele de care dispunem permit totuși să afirmăm că în raporturile cu tătarii Gheorghe Ștefan a promovat o politică favorabilă Republicii Polone. Așa, pe 5 mai 1654, domnul Moldovei se adresa

⁸⁰ Документы об освободительной войне, с. 746.

⁸¹ Ibidem, p. 756.

⁸² Vezi mai sus conținutul scrisorii.

⁸³ Документы об освободительной войне, с. 766.

⁸⁴ Н. Костомаров, Исторические монографии и исследования, Том 11, СПб., 1884, с. 167.

⁸⁵ Документы об освободительной войне, с. 766.

⁸⁶ Vezi scrisoarea lui Gheorghe Ștefan către St. Potocki din 24 aprilie 1654 (I. Corfus, Documente, p. 240) și, de asemenea, relatarea grecului I. Mikolaev la Departamentul solilor de la sfârșitul lunii mai 1654 (Акты ЮЗР, Том 8, с. 379; ACSAVR, R. 1, 1654, D. 17, f. 3).

⁸⁷ Документы об освободительной войне, с. 768.

⁸⁸ Памятники, изданные Киевской комиссией для разбора древних актов, Изд. 2-ое, Т. 3, Киев, 1898, с. 193-196.

lui Koryczynski cu o scrisoare în care cerea ca Polonia să trimită un alt sol la han, pentru a-i determina pe tătari la alianța cu Polonia⁸⁹. Ceva mai târziu, pe 2 iulie 1654, într-o scrisoare adresată lui Jan Cazimir, domnul Moldovei, menționând că „nu-i treaba mea să dau sfat” regelui, totuși îl sfătuie să confirme prin jurământ tratatul încheiat cu tătarii⁹⁰.

Izvoarele rusești demonstrează ca solii moldoveni activau la Bahcisarai în favoarea polonilor. Unul dintre reprezentanții țarului la Bahcisarai (numele nu i se indică – *I.E.*) informa Moscova că, la 10 aprilie 1654, la han au venit curieri din Moldova, Muntenia și Transilvania și toți au solicitat hanului să trimită oști regelui polon împotriva țarului⁹¹. Conform unor informații, curierii din Moldova, Muntenia și Transilvania au cerut de la Islam Ghirai II și de la noul han, Mehmed Ghirai IV, să acorde sprijin militar polonilor în lupta împotriva rușilor, cerere la care noul han ar fi răspuns că el nu va trimite oșteni în ajutorul nimănu⁹².

Materialele prezentate confirmă opinia lui Veniamin Ciobanu că „Gheorghe Ștefan a jucat un rol activ în realizarea alianței polono-tătare încheiate la 20 iulie 1654”⁹³. Articolul X al acestei alianțe era deosebit de favorabil Moldovei. Se prevedea ca „hanul să fie prieten prietenilor și dușman dușmanilor regelui polon, de aceea, va fi de acum aliatul principelui transilvănean și al domnilor moldav și valah în calitatea lor de aliați ai regelui polon și vasali ai sultanului turc. De acum înainte **hanul nu va mai invade** (subl. – *I.E.*) statele lor, deoarece aceasta ar fi contrar prieteniei”⁹⁴.

Deci, prin activitatea sa, Gheorghe Ștefan a căutat să asigure securitatea Moldovei dinspre tătari, avându-i în calitate de garanți pe polonezi. Nu avem niciun motiv să credem că pe domnul Moldovei l-ar fi interesat mai mult orientarea antirusă a acestei alianțe decât securitatea propriei țări, dar numai pe calea propagării acestei orientări, în acea conjunctură, s-a putut obține bunăvoința polonilor și tătarilor, respectând clauza citată din tratatul de alianță polono-tătară.

În tot acest timp, după 8 ianuarie 1654, Poarta a dus o politică de expectativă. Mitropolitul din Betleen (Palestina) Neofit informa că turcii, aflând despre hotărârea Radei de la Pereaislav, „de groază, au devenit ca și morți”⁹⁵. Afirmație desigur exagerată, dar totuși otomanii trebuiau să-și fi dat seama atât de consolidarea, prin această acțiune, a Rusiei, cât și de faptul că afirmațiile lui Bogdan Hmelnițki de a intra în supușenia Porții⁹⁶ au avut scopul de a obține bunăvoința sultanului și alianța tătarilor în lupta împotriva polonilor.

Pe de altă parte, într-o scrisoare de la 21 martie, Gheorghe Ștefan îl informa pe St. Potocki că otomanii încă nu cred că Bogdan Hmelnițki a făcut alianță cu Moscova⁹⁷. Dar o scrisoare a lui Bogdan Hmelnițki către solii săi de la Moscova, datată tot cu 21 martie 1654, expune destul de clar faptul că Turcia a cerut Ucrainei să se lase de Rusia⁹⁸. De asemenea, surse rusești din aprilie 1654 informează că Poarta i-ar fi amenințat pe cazaci că dacă nu se vor lepăda de polonezi și nu se vor împăca cu tătarii, sultanul va trimite împotriva lor turci, crimeeni, nogai, moldoveni, munteni, unguri ș.a. și îi va ruina⁹⁹. De aici și primirea, aparent amicală, a lui Nicolae Bieganowski la Istanbul, unde el sosește pe 15 martie 1654¹⁰⁰.

⁸⁹ I. Corfus, op. cit., p. 244.

⁹⁰ Ibidem, p. 247.

⁹¹ ACSAVR, F. 123, R. 1, 1654, D. 3, f. 12.

⁹² Ibidem, D. 10, f. 19-20.

⁹³ V. Ciobanu, Români în politica est-central-europeană, 1648-1711, Iași, 1997, p. 41.

⁹⁴ Ibidem, p. 42.

⁹⁵ ACSAVR, F. 52, R. 1, 1656, D. 2, f. 3.

⁹⁶ De fapt, Gheorghe Ștefan știa că B. Hmelnițki a intrat mai întâi sub protecția împăratului otoman (I. Corfus, op. cit., p. 223).

⁹⁷ Ibidem, p. 229.

⁹⁸ Акты ЮЗР, с. 554.

⁹⁹ ACSAVR, F. 123, R. 1, 1654, D. 14, f. 12-13.

¹⁰⁰ Ibidem, F. 229, R. 4 (1), D. 13, f. 230.

Gheorghe Ștefan urmărea cu atenție desfășurarea negocierilor în capitala otomană¹⁰¹ și, pe 8 mai, îl avertiza pe St. Potocki că, deși Bieganowski a fost primit bine la Poartă, prietenia turcească este „superficială”, ei o fac de nevoie, fiindcă sunt strâmtorați de venețieni. Totuși, sunt mai favorabili cazacilor, cu toate că se declară prieteni ai regelui¹⁰². Această considerație a domnului Moldovei putea fi atât o avertizare polonezilor, cât și un răspuns la zvonurile care circulau către începutul lunii mai 1654 în Varșovia, cum că sultanul ar fi poruncit hanului Crimeii să înceapă operațiile militare împotriva Rusiei și Ucrainei¹⁰³.

În vara anului 1654, politica externă a lui Gheorghe Ștefan evoluează într-o nouă conjunctură internațională. Pe de o parte, el primea indigenatul polonez pentru ajutorul dat regelui împotriva cazacilor¹⁰⁴. Pe de altă parte, în iunie 1654, încep operațiile militare dintre Rusia și Polonia, foarte favorabile pentru prima. Acest eveniment, fără îndoială, a influențat activitatea politico-diplomatică lui Gheorghe Ștefan, cu atât mai mult că solul său se întoarce de la Moscova fără niciun rezultat.

La 24 iunie 1654, Ioan Grigore se întoarce la Iași¹⁰⁵. Desigur, el a relatat domnului despre mersul negocierilor de la Moscova, despre poziția guvernului rus și a hatmanului Bogdan Hmelnițki. Pentru Gheorghe Ștefan devine clar că, în primul rând, el trebuia să-l convingă pe Bogdan Hmelnițki de sinceritatea dorinței lui de a intra „sub mâna înaltă” a țarului, lucru de care domnul Moldovei se va ocupa imediat.

La începutul lunii iulie 1654, solul moldovean M. Ciogol sosea la Bogdan Hmelnițki și cerea ca hatmanul să intervină în fața țarului cu rugămintea de a primi Moldova „sub mâna înaltă” a țarului¹⁰⁶. Inițial, hatmanul ucrainean privi acest demers al moldovenilor cu neîncredere¹⁰⁷. Cu atât mai mult că un oștean polon, prins de cazaci lângă Camenița, a declarat că moldovenii sunt împreună cu leșii și că solul din Moldova a „venit cu lingușire” pentru a culege informații¹⁰⁸.

Cu toate acestea, relațiile Moldovei cu Ucraina se îmbunătățeau. La 17 iulie 1654, pisarul Ivan Vâgovski, într-o convorbire cu solul Țării Românești D. Pemski, a declarat că domnul moldovean, deși se află în relații de prietenie cu Polonia, îl va asculta pe hatman¹⁰⁹. Evident, aceste relații cu Ucraina au modificat atitudinea lui Gheorghe Ștefan față de poloni. La 21 iulie 1654, Gheorghe Ștefan comunica într-o scrisoare polcovnicului S. Mahovski că pe viitor, Moldova nu va mai acorda ajutor Republicii Polone¹¹⁰.

La începutul lunii august 1654, M. Ciogol s-a întors în Moldova. Nu știm ce argumente a invocat el în fața hatmanului, dar împreună cu el au venit solii lui Bogdan Hmelnițki – esaulul Demco și polcolvnicul Iskrițki. În fața lor, Gheorghe Ștefan a depus jurământul de credință și a promis să fie sub „mâna tare a Măriei Sale țarului”, iar cu Ucraina să fie în prietenie „pe veci”¹¹¹. În același timp, polonii, iritați de refuzul domnului Moldovei de a le mai acorda ajutor militar, trimit o solie la Iași, care a sosit în Moldova tot la începutul lunii august. Solii au cerut de la Gheorghe

¹⁰¹ Vezi scrisorile lui Gheorghe Ștefan către Stanislav Potocki. din 21 martie și 16 aprilie 1654 (I. Corfus, op. cit., pp. 229-230, 237).

¹⁰² Vezi scrisorile lui Gheorghe Ștefan către Stanislav Potocki din 21 martie și 16 aprilie 1654 (I. Corfus, op. cit., pp. 229-230, 237).

¹⁰³ ACSAVR, F. 229, R. 4 (1), 1654, D. 13, f. 77.

¹⁰⁴ Gh. Șincai, Hronicul românilor, Vol. III, București, 1969, pp. 87-88.

¹⁰⁵ I. Corfus, op. cit., p. 249.

¹⁰⁶ Акты ЮЗР, Том 14, с. 49. Detalii despre aceste evenimente vezi la Petronel Zahariuc, op. cit., pp. 226-228.

¹⁰⁷ I. Vâgovski nu era înclinat să creadă intențiilor exprimate de M. Ciogoli. Într-o scrisoare de mai târziu, din 7 august 1654, adresată lui V. Buturlin, el scria că M. Ciogoli a certificat la noi credința țării Moldovei țarului, dar cum numai a plecat, volohii și polonii au năvălit asupra polcului de Braclav și de aceea noi, moldovenilor nu credem (Акты ЮЗР, Том 14, с. 49).

¹⁰⁸ Ibidem, vol. 10, p. 698.

¹⁰⁹ ACSAVR, F. 123, R. 1, 1654, D. 14, f. 12-13. E posibil ca acest D. Pemski să fie una și aceeași persoană cu Danilă Lomski, sol al domnului muntean, de multe ori numele de familie al solilor era scris eronat de către diecii de la Departamentul solilor din Moscova, vezi întrebarea formulată de Petronel Zahariuc (Petronel Zahariuc, op. cit., p. 230).

¹¹⁰ I. Corfus, op. cit., p. 251.

¹¹¹ ACSAVR, F. 124, R. 1, 1654, D. 28, f. 21.

Ștefan ajutor militar, însă domnul Moldovei i-a refuzat¹¹².

La îmbunătățirea relațiilor dintre Moldova și Ucraina, probabil, și-a adus aportul și Rusia, care tindea să păstreze neutralitatea statelor din Europa de Sud-Est în conflictul ruso-polon. De aceea, Moscova se interesa permanent de evenimentele care aveau loc în Moldova. Astfel, în instrucțiile solilor moscoviți I. Rjevski și G. Bogdanov, trimiși la hatmanul Bogdan Hmelnițki, se cerea ca ei să precizeze dacă Polonia a primit din Moldova, Țara Românească și Transilvania ajutor organizat sau dacă acești oșteni au plecat la leși din proprie inițiativă. De asemenea, se cerea ca ei să afle care erau relațiile dintre Moldova și Ucraina¹¹³.

La începutul lunii august, când solii lui Bogdan Hmelnițki se mai aflau în Moldova, Gheorghe Ștefan pregătea o nouă solie spre Moscova. În scrisoarea domnului Moldovei de la 6 august 1654, trimisă la Moscova cu solul N. Ivanov, se exprimau mulțumiri țarului pentru contribuția sa la îmbunătățirea relațiilor cu Bogdan Hmelnițki, în virtutea cărui fapt hatmanul „a legat mare prietenie și cu cea mai mare credință am jurat unul altuia... ca să fie pe veci prietenie între noi”¹¹⁴. Conform alianței moldo-ucrainene, Gheorghe Ștefan se obliga să-l informeze pe hatman despre tot ce va afla, iar hatmanul, la rândul său, trebuia să-i transmită țarului toate dorințele domnului moldovean¹¹⁵. Reieșind din acestea, N. Ivanov și Stroescu Lupu, solii domnului Moldovei îl rugau pe hatman să intervină în fața țarului cu cererea de a primi Moldova „sub mâna înaltă” a țarului¹¹⁶. După aceasta, Stroiecu Lupu s-a întors în Moldova cu propunerea lui Bogdan Hmelnițki de a trimite la Moscova doi-trei reprezentanți pentru a depune jurământul de credință față de țar¹¹⁷. Concomitent, hatmanul comunica țarului că în timpul apropiat, la Moscova vor sosi oamenii lui Gheorghe Ștefan, care vor depune jurământul de credință, așa cum a făcut și el, hatmanul¹¹⁸.

În același timp, domnul Moldovei continua să trimită în Polonia dezinformații referitor la relațiile cu Rusia. El anunța că solul Ioan Grigore a fost trimis la Moscova înaintea actului de la Pereiaslav și, în iunie 1654, s-a întors înapoi¹¹⁹. Este o dezinformație evidentă, deoarece se știe exact că Ioan Grigore a plecat la Moscova mult mai târziu de 8 ianuarie 1654. Gheorghe Ștefan mai trimite în Polonia și informații referitor la solia lui M. Ciogol la Bogdan Hmelnițki și sosirea reprezentanților hatmanului în Moldova¹²⁰. Evident, domnul Moldovei era convins că polonii puteau avea anumite informații despre toate acestea din alte surse, de aceea, pentru a păstra „prietenie” cu regele, îi comunica date deja cunoscute, de fapt, de acesta. Evident, despre esența negocierilor cu Rusia și Ucraina, Gheorghe Ștefan nu comunica nimic regelui polon.

Deoarece Rusia obține o serie de victorii în lupta împotriva Poloniei¹²¹, țarul considera posibilă primirea Moldovei „sub mâna înaltă” a sa. Favorizau această posibilitate și informațiile pozitive despre Moldova, care ajungeau la Departamentul solilor. Astfel, grecul Ivan Petrov, ajuns la Moscova pe 6 septembrie 1654, informa Departamentul solilor, pe data de 12 a aceleiași luni, că deși Gheorghe Ștefan este nestatornic, nestatornicia sa se datorează în mare măsură situației sale între poloni și turci, acum însă el dorește să fie „sub mâna înaltă a țarului”¹²².

Domnul Moldovei, în două scrisori de la 16 septembrie 1654, adresate lui Bogdan Hmelnițki

¹¹² Акты ЮЗР, Том. 14, с. 35.

¹¹³ Ibidem, pp. 7-8.

¹¹⁴ Исторические связи, II, с. 257.

¹¹⁵ Ibidem.

¹¹⁶ Акты ЮЗР, том 14, с. 19, 22.

¹¹⁷ Ibidem, p. 36.

¹¹⁸ Ibidem, p. 47.

¹¹⁹ I. Corfus, op. cit., p. 249.

¹²⁰ Ibidem, p. 254.

¹²¹ История Польши, Т. 1, М., 1954, с. 254; А.Н. Мальцев, Россия и Белоруссия в середине XVII в., Москва, 1974, с. 45-47.

¹²² ACSAVR, F. 124, R. 1, 1654, D. 21, f. 10.

și Ivan Vâgovski, îi asigura de devotamentul său „până în ultima zi a vieții noastre”¹²³.

La sfârșitul lunii septembrie, N. Ivanov, solul lui Gheorghe Ștefan, părăsește Moscova. În scrisoarea țarului către domnul Moldovei se propunea a trimite urgent o solie la Moscova, pentru a duce la bun sfârșit negocierile referitoare la primirea Moldovei „sub mână înaltă” a țarului¹²⁴.

Însă, către acest timp, situația internațională suferă iarăși modificări esențiale. Poarta, care până atunci promovase o politică de expectativă față de conflictul ruso-polon, se activează. Inițial, politica de expectativă a fost dictată de războiul pe care turcii îl duceau împotriva Veneției¹²⁵, de „tulburările” printre tătari¹²⁶ și, mai ales, de încercările sultanului și hanului de a-l convinge pe Bogdan Hmelnițki să rupă alianța cu Rusia¹²⁷.

La 19 august 1654, sultanul îi poruncește hanului Crimeii să înceapă acțiunile militare împotriva Ucrainei¹²⁸. Probabil, o asemenea poruncă a primit și Gheorghe Ștefan¹²⁹, deoarece la 25 septembrie el se va adresa cu o scrisoare voievodului polon S. Lanzkoronski, în care propunea Republicii Polone ajutor în lupta împotriva Rusiei și Ucrainei¹³⁰.

În acest context, peste două săptămâni, domnul Moldovei încetează orice contacte cu Moscova și cu Cîghirinul. Din câte se cunoaște până acum, ultima scrisoare trimisă de Gheorghe Ștefan lui Bogdan Hmelnițki este de la 8 octombrie 1654¹³¹. În ea se conțineau informații despre turci și tătari. După cum afirmă Bogdan Hmelnițki într-o depeșă către țar de la 10 noiembrie 1654, au trecut mai mult de 8 săptămâni de când Gheorghe Ștefan a întrerupt orice legătură cu dânsul. Mai mult chiar, domnul Moldovei i-a reținut pe solii ucraineni care mergeau spre Transilvania și a plecat în munți la o întâlnire secretă cu solii tătari și leși. În timpul convorbirilor, s-ar fi luat hotărârea ca „să lovească din toate părțile asupra cetăților noastre de margine ale Măriei Tale împărătești”¹³².

Într-o lumină defavorabilă este prezentat Gheorghe Ștefan la Moscova și de către curierul rus I. Fomin, care s-a întors din Crimeea în 1654 și a comunicat la Departamentul solilor că domni moldovean și muntean și principele transilvănean s-au adresat hanului cu cererea de a trimite oști în ajutorul leșilor¹³³. O sursă anonimă informa Moscova, la 8 octombrie, că la han a sosit curierul Caraman din Moldova, cu el încă 8 persoane din Transilvania și Muntenia. Ei au adus hanului o scrisoare în care solicită 40 000 oșteni pentru a lupta împotriva Rusiei¹³⁴.

În aceste condiții, în octombrie 1654, noul han al Crimeii, Mehmed Ghirai IV, se declară gata de a acorda ajutor Poloniei în războiul împotriva Rusiei¹³⁵. Tot în octombrie, hanul se adresează cu o scrisoare către Bogdan Hmelnițki, în care cerea ca Ucraina să se dezică de Rusia, în caz contrar împotriva hatmanului vor porni tătarii, muntenii și moldovenii¹³⁶.

¹²³ Ibidem, F. 79, R. 1, 1654, D. 13, f. 3, 4.

¹²⁴ Исторические связи, II, с. 259-262.

¹²⁵ Informația grecului I. Mikolaev, care a sosit la Moscova la sfârșitul lunii mai 1654 (ACSAVR, F. 229, R. 4 (1), 1654, D. 13, f. 232; Vezi și Акты ЮЗР, том 8, с. 379).

¹²⁶ Scrisoarea lui Gheorghe Ștefan către B. Hmelnițki din 16 septembrie 1654 (ACSAVR, F. 79, 1654, D. 13, f. 3).

¹²⁷ Акты ЮЗР, том 10, с. 554; Н. Костомаров, Историческая монография и исследования, Т. 2, СПб., 1884, с. 178.

¹²⁸ ACSAVR, F. 52, 14, f. 9.

¹²⁹ Vezi și T. Gemil, Țările române în contextul politic internațional (1621-1672), București, 1979, p. 157.

¹³⁰ Памятники, изданные Киевской комиссией, с. 203-204.

¹³¹ Исторические связи, II, с. 391.

¹³² Ibidem, p. 266.

¹³³ ACSAVR, F. 123, R. 1, 1654, D. 10, f. 19-20.

¹³⁴ Ibidem. D.3, f.98. E de menționat și informația unui oarecare C. Stamatescu, care, într-o scrisoare, datată cu 1 noiembrie 1654 îl informa pe pisarul I. Vâgovski despre aceea că domnul Moldovei a plecat din Iași spre hotarul cu Transilvania, având frică de tătari. În aceeași scrisoare, Gheorghe Ștefan este prezentat ca unul dintre organizatorii coaliției antiruse și antiucrainene, afirmând că “el îl sfătuie pe hanul Crimeii ce să facă” (ACSAVR, F. 124, R. 1, 1654, D. 28, f. 32-36).

¹³⁵ Памятники, изданные Киевской комиссией, с. 212-214.

¹³⁶ ACSAVR, F. 124, R. 1, 1654, D. 28, f. 31.

Rusia face încercarea de a preîntâmpina invazia tătarilor în Ucraina. În noiembrie 1654, rușii reușesc într-un timp scurt să se înțeleagă cu hanul ca el să păstreze „prietenia frățească”¹³⁷. Însă, în decembrie 1654, tătarii, probabil, la insistența Porții, din nou încep operații militare împotriva Ucrainei. Pornind de la datele prezentate mai sus, poziția domnului Moldovei este pe deplin explicabilă. Orice opunere turcilor sau tătarilor ar fi dus la pierderea scaunului domnesc și la ruina țării.

Rezumând, esența mitului privind relațiile moldo-ruse din anul 1654 constă în faptul cum că domnul Moldovei ar fi dorit includerea țării sale în componența Rusiei. Sursele invocate demonstrează însă că realitatea este cu totul alta. Domnul Moldovei dorea să intre “sub mâna înaltă” a țarului, cu aceleași drepturi ca și „hatmanul Bogdan Hmelnițki și întreaga Oaste Zaporojeană”, ceea ce însemna doar protecție din partea țarului rus. Domnul Moldovei, după exemplul hatmanului ucrainean, dorea încheierea unei alianțe politico-militare cu Rusia, a unei „confederații” cu drepturi egale pentru ambele părți, urmărind îndreptarea efortului comun împotriva dușmanilor comuni.

Studiul a fost publicat în: Istoriografie și politică în Estul și Vestul spațiului românesc.

**Coordonatori: Svetlana Suveică, Ion Eremia, Sergiu Matveev, Sorin Șipoș,
Chișinău-Oradea, 2009, p.153-175.**

¹³⁷ Ф. Лашков, Памятники дипломатических сношений Крымского ханства с Московским государством в XVI и XVII вв., Симферополь, 1891, с. 139-140 .